

Hladkykh, H. & Sharova, T. (2020). Orhanizatsiia samostiinoi diialnosti zdobuvachiv vyshchoi osvity zasobamy IKT [Organization of individual activities of higher education applicants with the using of informational and communicational technologies]. *Pedagogy of creative personality formation in higher and general education schools*, 69, 70–74 [in Ukrainian].

Ivashchenko, M. V. & Bykova T. B. (2018). SWOT-analiz protsesu vprovadzhennia zmishanoho navchannia v zakladakh vyshchoi osvity [Swot-analysis of the implementation of blended learning in institutuins of higher education]. *Open educational e-environment of modern University*, 5, 108–115 [in Ukrainian].

Khmeinytska, O. S. & Tkachenko, L. V. (2021). Shliakhy vdoskonalennia tsyfrovoy kompetentnosti maibutnikh pedahohiv pid chas orhanizatsii osvitnoho protsesu u zakladi vyshchoi osvity [Ways of improving futureteachers' digital competence while organizing the educational process atanestablishment ofhigher education]. *Bulletin of Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky*, 1, 89–94 [in Ukrainian].

Maharamli, V. & Khamitova, K. *Rol informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii v innovatsiinii ekonomitsi* [The role of information and communication technologies in the innovation economy]. Retrieved from: http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Economics/14_106484.doc.htm [in Ukrainian].

Microsoft 365 Education. Retrieved from: <https://www.microsoft.com/uk-ua/education/buy-license/microsoft365/default.aspx> [in Ukrainian].

Ostapyuk, L. I. & Tymoshenko, I. O. & Cavichuk, A. O. (2016). Udoskonalennia osvitnoho protsesu v universyteti z vrakhuvanniam suchasnoi paradyhmy vyshchoi osvity [Improving the educational process at the university in modern paradigm of higher education]. *Clinical and experimental pathology*, 2 (56), 104–107 [in Ukrainian].

Tsarenko, O. M. & Bay, N. O. & Dyakonova, I. I. & Salo, I. V. (2004). *Ekonomika rozvytku* [Development economics]. Sumy: University book [in Ukrainian].

Vlăduțescu, Ș. (2013). Communicational Basis of Social Networks. *International Journal of Management Sciences and Business Research*, 2 (8), 1–5 [in English].

УДК 002: 004.01

Ковальська Леся Андріївна
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри інформаційних систем управління
Донецького національного університету імені Василя Стуса
l.kovalska@donnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-1579-7708>

ЗАГАЛЬНОНАУКОВА І СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНА МЕТОДОЛОГІЯ ВИВЧЕННЯ ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ

У статті запропоновано і актуалізовано прикладні аспекти методологічної схеми дослідження документно-інформаційного ресурсу. Наголошено, що науково-методологічне осмислення комплексу документів конкретного дослідження відбувається концептуально, з узагальненим світобаченням, з використанням напрацювань філософії історії, яка охоплює онтологічні питання історичного процесу, а також гносеологічні та логіко-методологічні проблеми науки. Документознавче дослідження проблеми ґрунтується на документних джерелах, які зберігають інформацію про минуле та дають можливість побачити події і процеси, осмислити інформаційні відомості, трансльовані у просторі та часі. *Метою роботи* є теоретичне обґрунтування механізмів упровадження загальнонаукових, загальноісторичних, спеціальних соціокомунікаційних методів та створення конструкту соціокомунікаційної інформаційно-аналітичної моделі дослідження документних ресурсів. *Методологія дослідження* передбачає використання методів аналізу

і синтезу наукових праць із документознавства, джерелознавства, архівознавства, соціальних комунікацій; термінологічний метод дав можливість розкрити конкретні предметні терміни та визначення понять методології. Описовий метод допоміг продемонструвати особливості загальнонаукових та соціокомунікаційних методів. *Наукова новизна роботи* полягає у встановленні специфіки методологічного конструкту у роботі з документально-інформаційними ресурсами конкретного документознавчого дослідження. Практична реалізація теоретико-методологічної моделі вивчення документно-інформаційних ресурсів дає можливість виявити основні складники аналізу на предмет установавання їх соціально-історичної інформативності. Це дає змогу сформулювати послідовність практичної роботи з документально-інформаційними ресурсами, яка передбачає виявлення документних ресурсів; моніторинг та систематизацію; опис / зовнішню критику і атрибуцію; внутрішню критику (інформативність); синтетичну критику; інтерпретацію отриманих даних. *Висновки* підтверджують значущість розвідки та розкривають потребу формування комплексу загальнонаукових методів, загальноісторичних та спеціальних соціокомунікаційних методів у кожному конкретному науковому пошуку. Запропонована інформаційно-аналітична модель застосування методів вивчення документальних інформаційних джерел дає змогу вибудувати послідовність застосування методів роботи з документно-інформаційними ресурсами.

Ключові слова: документно-інформаційний ресурс, документознавство, загальнонаукові методи, загальноісторичні методи, методи соціокомунікаційної теорії.

Kovalska Lesia
Doctor of Historical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Management Information Systems
Vasyl Stus' Donetsk National University
l.kovalska@donnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-1579-7708>

GENERAL SCIENTIFIC AND SOCIOCOMMUNICATION METHODOLOGY OF STUDYING DOCUMENTARY AND INFORMATIONAL RESOURCES

The article proposes and updates the applied aspects of the methodological scheme of document and information resource research. It is emphasized that the scientific-methodological understanding of the set of documents of a specific study is conceptual, with a generalized worldview, using the developments of the philosophy of history, which covers ontological issues of the historical process, as well as epistemological and logical-methodological problems of science. Documentary research of the problem is based on documentary sources that store information about the past and provide an opportunity to see events and processes, to understand information transmitted in space and time. *The purpose* of the work is the theoretical substantiation of the mechanisms of the introduction of general scientific, general historical, special socio-communication methods and the creation of a construct of a socio-communication information and analytical model for the study of document resources. *Research methodology* involves the use of methods of analysis and synthesis of scientific works from document studies, source studies, archival studies, social communications; the terminological method made it possible to reveal specific subject terms and definition of methodology concepts. The descriptive method made it possible to demonstrate the features of general scientific and socio-communication methods. *The scientific novelty* of the work consists in establishing the specificity of the methodological construct in working with documentary and informational resources of a specific documentary research. The practical implementation of the theoretical-methodological model of the study of document and information resources allows to identify the main components of the analysis for the purpose of establishing their socio-historical informativeness. This allows you to form a sequence of practical work with documentary and informational resources, which involves identifying documentary resources; monitoring and systematization; description / external criticism and attribution; internal criticism

(informativeness); synthetic criticism; interpretation of the received data. *The conclusions* confirm the importance of intelligence and reveal the need for the formation of a complex of general scientific methods, general historical and special socio-communication methods in each specific scientific search. The proposed information-analytical model of application of methods of studying documentary information sources allows to build a sequence of application of methods of working with documentary and information resources.

Keywords: document and information resource, document studies, general scientific methods, general historical methods, methods of socio-communication theory.

Актуальність дослідження. Серед вагомих теоретико-методологічних завдань сучасної науки, які стоять перед документознавцем, як і перед кожним дослідником, є потреба чіткого окреслення головних засад методологічного і методичного характеру дослідження. Адже від їх повноти, конкретики і всебічності залежить науковість, об'єктивність та достовірність окремого наукового пошуку. Науково-методологічне осмислення комплексу документів конкретного дослідження відбувається концептуально, з узагальненим світобаченням, з використанням напрацювань філософії історії, яка охоплює онтологічні питання історичного процесу, а також гносеологічні та логіко-методологічні проблеми науки. Документознавче дослідження проблеми ґрунтується на документних джерелах / документно-інформаційних ресурсах, які зберігають інформацію про минуле та дають можливість реконструювати події і процеси, осмислити інформаційні відомості, трансльовані у просторі та часі.

Аналіз досліджень і публікацій. Загальнонаукові та загальноісторичні методологічні принципи аналізу документних ресурсів та визначення їх інформативності для окремого дослідження розкрито в роботах Й. Дройзена, Х. Ріккєрта, Г. Зіммеля, В. Дільтая, Е. Бернгайма, Й. Рюзена, І. Ковальченка, В. Британа, М. Смоленського, Г. Подкоритова, О. Пронштейна, в яких розкрито специфіку загальнонаукових та спеціальних джерелознавчих методів наукового пізнання історичного процесу [Британ В. Т. (2007), Ковальченко І. Д. (1987), Подкорытов Г. А. (1967), Пронштейн А. П. (1976), Смоленский Н. И. (2008), Рюзен Й. (2010)]. Теоретичним підґрунтям вивчення документів у межах соціокомунікаційної теорії є роботи українських та закордонних науковців у напрямі дослідження документа і теорії документних комунікацій – В. Бездрабко, Л. Дубровіна, С. Кулешов, Н. Мандральська, Г. Папакін, В. Різун, В. Стрельський, О. Холод, та інші [Бездрабко В. В. (2010), Дубровина Л. А. (2007), Кулешов С. Г. (1997), Папакін Г. (2014), Різун В. В. (2011), Холод О. М. (2012), Ковальська Л. А. (2015)].

Метою наукової розвідки є теоретичне обґрунтування запровадження механізмів впровадження загальнонаукових, загальноісторичних, спеціальних соціокомунікаційних методів та створення конструкту соціокомунікаційної інформаційно-аналітичної моделі дослідження документних ресурсів. Джерельну основу статті складають документно-інформаційні ресурси, які зберігають фондозбірні Національного архівного фонду України.

Виклад основного матеріалу. Тривалий час методологічні проблеми джерелознавства і документознавства не набували належного значення в історичній науці. Загалом методологію розуміють як систему принципів та способів, правил та нормативів пізнання, або просто науку про засоби пізнання [Рюзен Й., 2010; Британ В. Т., 2007]. Зразком пізнання стали принципи емпіризму, які впродовж багатьох століть були первинною позицією під час розгляду всіх проблем. Ідеалісти, представники окремого напрямку методології науки, надали нового поштовху в розвитку методології, спробували розглянути закономірності в самому мисленні: поступ від конкретного до абстрактного, суперечності розвитку буття й мислення.

На відміну від традиційних методів дослідження історичного процесу, більшого значення набувають нові методи, засновані на постмодерністській методологічно-парадигмальній основі. Традиційні шляхи історичного мислення відкрив культурний провідник модернізму, німецький дослідник Й. Рюзен. Пріоритетне значення у методиці наукового дослідження має методична раціональність наукової аргументації і прагнення домогтися значущості й практичного втілення шляхом емпіричних досліджень [Рюзен Й., 2010].

Постмодерністська методологічна парадигма пропонує мовну форму історичної нарації, конструювання змістовних і значущих відомостей із реліктів минулого, спогади й пам'ять як культурні рушії сучасної практики життя [Рюзен Й., 2010]. Первинними є уявлення, а не знання; суб'єктивні тлумачення, а не об'єктивні факти; метафори й нарративні стратегії, а не поняття й теорії; репрезентації, а не інтерпретації; світоглядний потенціал, а не об'єктивність, фікція; досвід, засоби, а не зміст. Нині центр уваги зміщується від професійної історичної науки до масового соціокомунікаційного глобалізованого інформаційного простору. Література й мистецтво перетворюються на очевидних посередників історичного буття, показна окраса затуманює бачення дійсності минулого.

У процесі історичного дослідження залишається важливим синтез традиції західноєвропейського історичного мислення та інших незахідних традицій. Така продуктивна й відкрита взаємодія сприятиме міжкультурній комунікації, що мала б виконувати ці завдання. З одного боку, поєднувати історичне мислення з процесом глобалізації й критично і рефлексивно сприяти його присутності у цьому процесі та перетворенню його на культурну продуктивну силу цього процесу. З іншого – варто виявляти особливе завдання історичного мислення в цьому процесі й демонструвати в ньому самодостатність особливого як своєрідність історичного.

У нових технічних умовах соціокомунікаційні технології та медійні засоби змінюють спосіб історичного мислення. Сьогодні не розкриваються чіткі лінії розвитку стабільних структур, але очевидними є новації, від яких очікують засадничих змін. У публічній історичній культурі на колективну історичну пам'ять у будь-яких її виявах утворюється велетенський потік образів. Форми свідомості, зафіксовані письмово, швидко втрачають значення, натомість отримуємо політичний вплив. Водночас нові соціокомунікаційні медіа уможливають політично санкціоновані висновки та утворюють нові стратегії, форми, зміст історично обґрунтованої належності чи окремішності [Рюзен Й., 2010]. До постмодернізаційної методологічної парадигми належать не лише усвідомлення логіки, структури й функції культурних процедур і тенденцій, а й спонукування до нових підходів тлумачення людського минулого, що виникли з домінантного досвіду нещодавнього минулого.

Визначальну роль у дослідженні джерельного контенту, створеного в межах території України за умов історичного процесу та розвитку суспільства, відіграють *загальнонаукові фундаментальні принципи* історизму, об'єктивності, системності, всебічності розгляду та дослідницької повноти. Якраз вони забезпечують науковість, правдивість, повноту і комплексність осягнення інформації та відомостей, трансльованих у просторі та часі.

Принцип історизму передбачає розгляд історичних процесів і фактів діяльності суспільних організацій у конкретному історичному середовищі, у динаміці їх розвитку залежно від етапів подій. Одним із найважливіших є принцип об'єктивності, що дає змогу розглядати історичні факти, явища і події в їх складності, багатогранності та суперечливості, з урахуванням сукупності їх змістового наповнення. Застосування принципу об'єктивності в конкретному документознавчому дослідженні має особливості – концептуальних підходів, ідеологічного і політичного вподобання, світоглядних орієнтирів, властивих добі дослідника. Діалектичний підхід дає можливість обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки подій, процеси їх диференціації та інтеграції, постійну суперечність між сутністю і явищем, змістом і формою, об'єктивність в оцінюванні дійсності. Системний принцип передбачає підхід до певної сукупності історичних фактів як до чіткої системи зі властивими лише їй закономірностями і зв'язками.

Термінологічний принцип у дослідженні передбачає вивчення становлення та змістового наповнення термінів і понять, властивих досліджуваному періоду, що виникли у процесі конкретного історичного розвитку, розробки, уточнення змісту та обсягу дефінітивних конструкцій, встановлення їх взаємозв'язку і субординації, їх місця в поняттєвому апараті теорії. Поняттєвий апарат дослідження окреслений конкретною темою та її основними похідними / складниками назви.

З-поміж *методів джерелознавчого дослідження* варто брати до уваги часто використовуваний описово-оповідальний метод. Пізнання минулого і осмислення інформативності ресурсів

починається з опису, характеристики явища, зафіксованого в документному джерелі. Якраз у документно-інформаційному ресурсі описова структура визначається характером феномена, динамікою його розвитку з використанням живої мови у складі сучасної історико літературної мови, наукових історичних понять, термінів документа. Динаміка розвитку подій, відображена в документно-інформаційному ресурсі, найкраще може бути виражена в описово-оповідальній формі. Необхідність розглядати події у зв'язку з іншими явищами потребує описової характеристики в аналізі джерела / інформаційного ресурсу [Смоленский Н. И., 2008].

Сутнісно-змістовий аналіз документально-інформаційних ресурсів та його структурних елементів дає змогу виявити й пояснити те, що приховано від поверхневого спостереження й за своєю природою не є виключно індивідуальним, неповторним. Опис і аналіз сутності документних ресурсів конкретного процесу / явища / події є взаємопов'язаними та взаємообумовленими рівнями пізнання. На думку І. Ковальченка, узагальнення без опису – схематизація, опис без узагальнення – фактографія, які пов'язані між собою [Ковальченко И. Д., 1987].

Одним із найдавніших підходів до вивчення історичних подій є біографічний, який відображений у широкому колі писемних документальних свідчень. За допомогою біографічного методу, репрезентованого у писемних документально-інформаційних ресурсах, крізь призму особистості ілюструються події / факти й висвітлюються конкретні досягнення особистості у розвитку окремих процесів. Застосування біографічного методу, за М. Смоленським, пов'язане з вирішенням проблеми про роль особистості в історії [Смоленский Н. И., 2008].

Як сукупність пізнавальних засобів, процедур, порівняльно-історичний метод дає змогу виявити схожість і відмінність між явищами, визначити їх генетичну спорідненість, загальне і специфічне в їх розвитку. Існують такі види порівняльно-історичних методів: порівняльно-типологічний, що розкриває схожість не пов'язаних об'єктів, та порівняльно-історичний, що фіксує схожість і відмінності між явищами як свідчення їх походження [Смоленский Н. И., 2008]. Порівняння документно-інформаційних ресурсів конкретного явища, досліджуваного процесу, наприклад, у складних географічних та кліматичних умовах, дає змогу зробити висновки щодо інформативності джерельних комплексів у питанні висвітлення ефективності явища загалом. Можливість і необхідність застосування цього методу обумовлені характером об'єкта пізнання – комплексів документального відображення минулої дійсності як вияву єдності загального, повторюваного й індивідуального.

Процес наукового пізнання в межах певних джерелознавчих комплексів передбачає використання ретроспективного методу, який допомагає розкрити характер і зрозуміти розвиток подій у реальності – від причини до наслідку. Сутність ретроспективного методу полягає у виході на вищий рівень дослідження з метою розуміння й оцінки попередніх подій. Кожний попередній етап виокремлення інформації документного ресурсу можна зрозуміти у його зв'язку з іншими етапами та у світлі наступної стадії загалом, у якій найбільш повно виражена сутність досліджуваного процесу. Цей метод дає можливість ґрунтовного дослідження в межах документознавчого дискурсу складників конкретного процесу / явища / події [Смоленский Н. И., 2008].

Крім загальноісторичних та загальнонаукових методів дослідження масивів документно-інформаційних ресурсів із конкретного питання варто враховувати й спеціальні *джерелознавчі методи* в аналізі значущості та інформативності документного джерела. У процесі роботи з вивчення інформативності документного ресурсу необхідно застосовувати методи та прийоми археографії, які допомагають у вивченні архівних документальних інформаційних ресурсів та писемних пам'яток із метою залучення їх до наукового та культурологічного обігу. Археографічний метод джерелознавчого дослідження є дуже важливим із погляду пошуку та виявлення писемних пам'яток в архівах і залучення їх у науковий обіг.

Важливе місце серед спеціальних джерелознавчих методів дослідження посідає палеографічний, який із застосуванням історико-філологічних прийомів досліджує історію документальних пам'яток, еволюцію документообігу в межах конкретної організації, характерні писемні особливості на певних етапах розвитку діловодства. Використання палеографічного методу дослідження документальних ресурсів дає можливість точніше розглянути зміст писемного джерела, вивчити

особливості його оформлення й матеріального носія фіксації інформації (матеріал, на якому виконано).

Більшість відомостей про минуле, а разом породжені лінгвістичні проблеми за умови їх писемної фіксації, оформлюються в межах термінологічного аналізу й полягають у з'ясуванні точного змісту термінів-джерел в епоху, що досліджується. Мова стає джерелом пізнання суспільних явищ тоді, коли до неї починають підходити історично, вбачаючи в ній результат історичного розвитку. Складність вивчення багатьох категорій документних ресурсів стикається із проблемою застосування неоднозначних термінів або позначення тих самих явищ різними термінами. Необхідно враховувати багатозначність терміна, що застосовується для позначення різних подій або явищ, розглядати сукупність термінів, що відносяться до певних подій. Трансформація змісту термінів і понять, зафіксованих у документах, відстає від розвитку реального змісту, що ховає за ними історичні події [Смоленский Н. И., 2008].

Особливим різновидом термінологічного аналізу як одного з методів наукового документознавчого пізнання є топонімічний. Географічні назви з'явилися у певних умовах розвитку суспільства, а прогрес громадського життя приводив до поступового збагачення топонімії. У географічних назвах відображаються особливості суспільного життя народу, різновидів господарської діяльності та організації побуту, вплив на громадське і культурне життя в різноманітних умовах [Ковальська Л. А., 2015].

У сучасній українській науці активно розвиваються кількісні методи, які виправдані у документознавчому застосуванні через помітне збільшення масиву документів та зафіксованої на матеріальних носіях інформації [Ковальська Л. А., 2011]. Історична реальність – це єдність змісту й форми, сутності й явища, якості й кількості. Кількісний аналіз подій, фактів та явищ не спроможний до позитивного результату у відриві від якісного, сутнісно-змістового підходу, що передусє за необхідністю кількісному.

Увінчують методологічну конструкцію науково-пошукового дослідження конкретної проблеми спеціалізовані методи роботи з архівними документно-інформаційними ресурсами, засновані на *теорії соціальної комунікації*. У сучасній науці ця галузь знань є доволі молодою та перспективною у сфері гуманітаристики. Теорія соціальних комунікацій дає змогу подивитись на будь-які процеси, події і явища з позицій системи суспільної взаємодії, яка включає шляхи, способи, засоби і принципи контактів діяльності, спрямованої на соціоінжиніринг відносин у суспільстві між різними соціальними інститутами. Залучення згаданої теорії до вивчення конкретних процесів спирається на комунікації, обмін інформацією, трансляцію відомостей і даних, абсорбованих у документі, який у дослідженні є продуктом соціально-комунікаційної справи [Холод О. М., 2012].

Методологічним підходом до вивчення явищ, процесів, функцій соціальних комунікацій є соціокомунікаційний підхід, який включає в себе фіксацію, моніторинг, опис, аналіз та інтерпретацію даних у системі понять соціокомунікаційного інжинірингу. Метою останнього є вивчення впливу об'єкта на соціум у певний період чи в умовах розвитку, закодованого у відповідних документно-інформаційних ресурсах, та встановлення зворотної реакції на нього, вивчення, як соціум відреагував на об'єкт впливу [Різун В. В., 2011].

У межах наведеного методологічного конструкту вивчення документно-інформаційних ресурсів можна вибудувати власну теоретико-методологічну основу для всебічного аналізу документного масиву. Дослідження документів та інформаційних свідчень подій, процесів чи явищ запропоновано проводити за такою теоретичною моделлю інформаційно-аналітичної системи соціокомунікаційного простору суспільства. Класифікаційна схема підготовленої документної бази предмету дослідження дає змогу встановити комунікативні зв'язки між окремими соціальними інститутами й утворити її узагальнену систему.

Теоретико-методологічна модель соціальних зв'язків складається з інформаційних потенцій документного масиву об'єкта впливу на свідомість суспільства з метою створення очікуваних світоглядних та ідеологічних позицій, емоційно-психологічних станів та спонукальних механізмів до реалізації завдань органів влади та управління. До цих документів можна віднести такі умовні блоки: управлінські документи законодавства, політичних та громадських організацій,

нормативні документи надзвичайних органів управління, діловодна документація (організаційно-розпорядча, протокольна-стенографічна, офіційне листування, планово-облікова, контрольна-звітна документація), документи публіцистики та літератури. Контрольно-управлінська функція названих уже архівних документно-інформаційних ресурсів має властивості керівної для формування стійких інституційних комунікацій і соціальних зв'язків у суспільстві та державі, організації стійкої моделі управління і мобілізації соціуму на потреби життєдіяльності. Механізмом установа тисних комунікацій є засоби масової інформації та комунікації, через які до адресної аудиторії доводились інформаційні, інформаційно-аналітичні, пропагандистські й агітаційні публіцистичні повідомлення, створювалися і поширювалися літературні твори.

Рефлексивною частиною документного масиву на дії об'єкта впливу в межах визначеної проблеми дослідження є документи особистісного характеру. Вони відображають сприйняття отриманої інформації з подальшим вираженням змодельованої реакції у вигляді соціальної дії. Умовно до цієї групи документно-інформаційних ресурсів можна долучити документи особового походження (автокомунікативні, міжособистісної комунікації, комунікативні з нефіксованим адресатом), зображувально-графічні та аудіовізуальні документи. Останні мають також значний прогностичний потенціал, який застосовувався у виявленні реактивних варіацій у суспільстві на соціально-інформаційні виклики з подальшою їх адаптацією й уточненням відповідно до соціального замовлення органів влади та управління в конкретних умовах.

Наукова новизна. Практична реалізація теоретико-методологічної моделі формування соціокомунікаційного простору суспільства в конкретних умовах та подіях дає змогу виявити основні складники аналізу документно-інформаційних ресурсів на предмет установа тисних їх соціально-історичної інформативності та значущості. Виявлення документних ресурсів за допомогою методів джерелознавчої евристики є першим і необхідним елементом фіксації документного масиву з визначеної проблеми дослідження. Наступним кроком є моніторинг та проведення систематизації і класифікації ресурсів за виявленими характерними ознаками з віднесенням їх до відповідної групи документних джерел. Опис із застосуванням зовнішньої критики допомагає здійснити атрибуцію, визначити основні характерні риси (авторство, оригінальність, стиль написання, матеріальні носії, збереженість, час і місце створення тощо). Аналітична критика документно-інформаційного ресурсу передбачає його внутрішню критику (виявлення наукової цінності, історичної компетентності та ступеню придатності інформації, змістового потенціалу, логічності викладу думки тощо). Синтетична критика, – наступний етап роботи з документальним ресурсом, – пов'язана з формуванням комплексу документально-інформаційних ресурсів і отримання з нього сукупності наукових фактів як основи для достовірних дослідницьких узагальнень та висновків відповідно до сформульованих завдань. Завершальним кроком є інтерпретація отриманих даних у системі понять соціокомунікаційного інжинірингу, виявлення фактів, явищ, інформації зі впливу на соціум, чи здійснюється програмований вплив на суб'єкта, який технологічно закладався, та як соціум відреагував на такі інформаційні посилення впливу.

Висновки. Підсумковим результатом реалізації запропонованої інформаційно-аналітичної моделі дослідження документно-інформаційних ресурсів конкретного предмету і проблеми дослідження є його соціально зорієнтований результат та інтерпретація в умовах сучасного глобалізованого соціокомунікаційного простору. Запропонована методологічна основа змістовного аналізу документних ресурсів із проблем організації та діяльності суспільства у визначених умовах відкриває шлях до отримання нового знання загалом та його вдосконалення до вищого методологічного рівня.

Список використаних посилань

Бездрабко В. В. Становлення і розвиток документознавства в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): автореф. дис. ... д-ра іст. наук. 27.00.02. Київ, 2010. 36 с.

Британ В. Т. Історія України з давнини до початку ХХІ століття. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2007. 170 с.

- Дубровина Л. А. Классификация и научно-информационное описание коллекций и собраний в Национальной библиотеке Украины имени В. И. Вернадского. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. 2007. Вып. 5. С. 58–80.
- Историчне джерелознавство. Київ: Либідь, 2002. 488 с.
- Ковальська Л. А. Кількісні методи дослідження Руху Опору в Україні (1941–1944 рр.). *Гілея*. Київ, 2011. № 46 (№ 4). С. 115–119.
- Ковальська Л. А. Джерелознавчий дискурс історії радянського Руху Опору (1941–1945 рр.). Донецьк–Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 462 с.
- Ковальченко И. Д. Методы исторического исследования. Москва: Наука, 1987. 441 с.
- Кулешов С. Г. Документ как исторический источник: свойство, состояние, статус. *Архивоведение и источниковедение отечественной истории. Проблемы взаимодействия на современном этапе*. Вып. I. Москва, 1997. С. 95–99.
- Папакін Г. Джерела з історії ОУН та УПА радянського походження: схема класифікації, змістова сторона. *Український історичний журнал*. 2014. № 5. С. 174–190.
- Подкорытов Г. А. Историзм как метод научного познания. Ленинград: ИЛУ, 1967. 190 с.
- Пронштейн А. П. Методика исторического источниковедения. Ростов н/Д.: Изд-во Рост. ун-та, 1976. 479 с.
- Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій. *Світ соціальних комунікацій*. Т. 2. Київ: КиМУ, ДонНУ, 2011. С. 7–11.
- Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення. Львів: Літопис, 2010. 358 с.
- Смоленский Н. И. Теория и методология истории. Москва: Издательский центр «Академия», 2008. 272 с.
- Холод О. М. Соціальні комунікації як поняття в науковій галузі «Соціальні комунікації». Інмутація суспільства в гіпермаркеті свідомості: у 3-х т. Т. 3. Київ: КиМУ, 2012. С. 213–222.
- Холод О. М. Тенденції розвитку наукової галузі «Соціальні комунікації». *Academia.edu. SanFrancisco, CA, USA*. URL: www.academia.edu/15281389

References

- Bezdrabko, V. V. (2010). *Stanovlennia i rozvytok dokumentoznavstva v Ukraini (druha polovyna XX – pochatok XXI st.)* [Formation and development of document studies in Ukraine (second half of the 20th – beginning of the 21 st century)]: avtoref. ... dys. d-ra ist. nauk. 27.00.02. Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
- Brytan, V. T. (2007). *Istoriia Ukrainy z davnyiny do pochatku XXI stolittia* [History of Ukraine from ancient times to the beginning of the XXI century]. Dnipropetrovsk, Ukraine [in Ukrainian].
- Dubrovyna, L. A. (2007). *Klasyfikatsiia y nauchno-ynformatsyonnoe opysanye kollektysi y sobranyi v Natsyonalnoi byblyoteke Ukrayny ymeny V. Y. Vernadskoho* [Classification and scientific information description of collections and collections in the National Library of Ukraine named after V. I. Vernadsky]. *Byblyoteky natsyonalnykh akademyi nauk: problemy funktsyonyrovanyia, tendentsyy razvytyia*. Vyp. 5. S. 58–80. Kyiv, Ukraine [in Russian].
- Istorychne dzhereloznavstvo (2002)* [Historical source studies]. Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
- Kholod, O. M. (2012). *Sotsialni komunikatsii yak poniattia v naukovii haluzi «Sotsialni komunikatsii»* [Social communications as a concept in the scientific field «Social communications»]. *Inmutatsiia suspilstva v hipermarketi svidomosti: u 3-kh t. T. 3. S. 213–222*. Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
- Kholod, O. M. *Tendentsii rozvytku naukovoii haluzi «Sotsialni komunikatsii»* [Trends in the development of the scientific field «Social Communications»]. *Academia.edu. SanFrancisco, CA, USA*. Retrieved from [http // www.academia.edu/15281389](http://www.academia.edu/15281389) [in Ukrainian].
- Kovalchenko, Y. D. (1987). *Metody ystorycheskoho yssledovanyia* [Methods of historical research]. Moscow, Russia [in Russian].
- Kovalska, L. A. (2011). *Kilkisni metody doslidzhennia Rukhu Oporu v Ukraini (1941–1944 rr.)* [Quantitative research methods of the Resistance Movement in Ukraine (1941–1944)]. *Hileia*. 46 (4). S. 115–119. Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].

Kovalska, L. A. (2015). *Dzhereloznavchyi dyskurs istorii radianskoho Rukhu Oporu (1941–1945 rr.)* [Source studies discourse on the history of the Soviet Resistance Movement (1941–1945)]. Donetsk–Vinnytsia, Ukraine [in Ukrainian].

Kuleshov, S. H. (1997). Dokument kak ystorycheskyi ystochnyk: svoistvo, sostoianye, status [Document as a historical source: property, state, status]. Arkhyvovedenye y ystochnykovedenye otechestvennoi ystoriyy. *Problemy vzaymodeistviya na sovremennom etape*. Vyp. I. Moscow, Russia [in Russian].

Papakin, H. (2014). Dzherela z istorii OUN ta UPA radianskoho pokhodzhennia: skhema klasyfikatsii, zmistova storona [Sources from the history of the OUN and UPA of Soviet origin: classification scheme, content side]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 5. S. 174–190. Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].

Podkorytov, H. A. (1967). *Ystoryzm kak metod nauchnoho poznaniya* [Historicism as a method of scientific knowledge]. Leningrad, Russia [in Russian].

Pronshtein, A. P. (1976). *Metodyka ystorycheskoho ystochnykovedeniya* [Methodology of historical source study]. Rostov n/Donu, Russia [in Russian].

Riuzen, Y. (2010). *Novi shliakhy istorychnoho myslenniia* [New ways of historical thinking]. Lviv, Ukraine [in Ukrainian].

Rizun, V. V. (2011). Nacherky do metodolohii doslidzhen sotsialnykh komunikatsii [Outlines for the methodology of social communications research]. *Svit sotsialnykh komunikatsii*. T. 2. S. 7–11. Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].

Smolenskyi, N. Y. (2008) *Teoryia y metodolohiia ystoriyy* [Theory and methodology of history]. Moscow, Russia [in Russian].

УДК 811. 161. 2'276. 6: 81'34

Лукаш Галина Павлівна
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри інформаційних систем управління
Донецького національного університету імені Василя Стуса
g.lukash@donnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-9777-7718>

НОРМАТИВНЕ НАГОЛОШЕННЯ ФАХОВОЇ ЛЕКСИКИ ЯК ОЗНАКА МОВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ДОКУМЕНТОЗНАВЦЯ

У статті йдеться про важливість засвоєння норм правильного наголошування фахової лексики як складника культури мови і вимог постгуманітаристики освіти. Здійснено стислий огляд історії української акцентології, розкрито підходи до визначення поняття мовно-комунікативної культури. Схарактеризовано закономірності українського акцентування поширених документознавчих термінів. Визначено причини порушення норм наголошування. *Мета роботи* – проаналізувати актуальні питання мовних норм у мовленнєвій фаховій практиці, дотримання яких є вагомим показником загальної професійної культури документознавця, звернувши увагу передусім на роль акцентуаційних норм сучасної української літературної мови. *Методологія дослідження* охоплює аналіз і синтез літератури із документознавства, загального й українського мовознавства; аналіз нормативних документів з інформації і документації та засад і правил розроблення стандартів на терміни та визначення понять. Було застосовано також описовий (для висвітлення особливостей української акцентуації, причин їх порушення) і зіставний методи (для визначення різниці у наголошуванні запозичених термінів). *Наукова новизна роботи* дослідження полягає у подальшому розвитку підходів до формування спеціаліста, який має бути не лише професіоналом своєї справи, а й інтелігентом, патріотом своєї держави. *Висновки* торкаються необхідності подальшого вивчення окреслених векторів засвоєння